

УДК 657.6

Ю. А. Верига

к.е.н, професор,

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

ВИДИ ТА ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Ефективний розвиток торговельних підприємств в сучасних реаліях потребує дослідження та коригування з врахуванням передового досвіду та передбачає активізацію процесу формування фінансових резервів, виокремлення, а також надання рекомендацій щодо вирішення проблем обліку фінансових резервів. При цьому особливу увагу слід приділяти удосконаленню технологій обліку. Мета: визначення проблем в обліку фінансових резервів торговельних підприємств, розмежування видів резервів та надання рекомендацій з даної проблематики. Методи: аналіз і синтез, системного підходу, логіко-теоретичний, методи порівняння. Результати: необхідною умовою вирішення проблем обліку фінансових резервів торговельних підприємств є оцінка їх формування з врахуванням чинного законодавства. Виокремлено складові фінансових резервів торговельних підприємств та особливості їх обліку. Висновки: для вирішення проблем обліку фінансових резервів торговельних підприємств необхідно чітко розмежовувати фінансові резерви та оперативно їх обліковувати з врахуванням оптимальних управлінських рішень.

Ключові слова: фінансові резерви, торговельні підприємства, облік.

Постановка проблеми. Реформування системи бухгалтерського обліку і звітності в Україні здійснюється впродовж більш ніж двадцяти років та зумовлено зміною економічних відносин, запровадженням міжнародних стандартів обліку і звітності, де значна увага приділяється фінансовим резервам. Кожна країна створює резерви, враховуючи чинне законодавство, національні особливості і традиції, систему обліку та структуру фінансової звітності. Найбільш поширеним у світовій практиці є створення резервного капіталу та інших фінансових резервів. В Україні на теперішній час недостатньо висвітлюється питання пов'язане з методикою облік фінансових резервів, у тому числі і на торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема методики формування та відображення фінансових резервів на рахунках бухгалтерського обліку знайшла своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, але водночас залишається недостатньо дослідженою і розкритою в економічній літературі. Окремі питання щодо обліку фінансових резервів розглянуті у працях А. Н. Азриліян, М. І. Баканова, І. Б. Белозерцевої, Й. Бетге, С. М. Дячек, Ж. В. Загоруйко, О. М. Ісаснко, М. О. Козлової, Л. А. Мельникової, І. В. Нагорної, М. М. Орищенко, О. О. Пархомчук, Г. В. Савицької, Девід Л. Скотта,

Я. В. Соколова, О. Д. Шеремета, І. Й. Яремка в частині сутності, принципів, класифікації резервів в цілому.

Метою дослідження є визначення актуальних проблем обліку фінансових резервів торговельних підприємств, розмежування видів резервів та пошук напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Основною метою ведення обліку фінансових резервів є отримання, як узагальненої, так і деталізованої інформації про стан, методику створення резервів, порядок їх використання, відображення у звітності та вплив на фінансовий результат торговельних підприємств для прийняття ефективних управлінських рішень.

Так, М. О. Козлова [1] у своїх дослідженнях частково приділяла увагу розгляду питань щодо відображення резервів на рахунках бухгалтерського обліку, акцентуючи увагу на перейменуванні рахунку «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» на «Резерви майбутніх витрат і платежів». В.С. Терещенко [2] при вирішенні цієї проблеми запропонувала методи розрахунку забезпечень матеріального заохочення, забезпечень наступних витрат на реструктуризацію, забезпечень на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів.

При розгляді фінансових резервів Орищенко М. М. [3], акцентувала увагу на тих резервах, створення яких є обов'язковим і регламентоване законодавством України та нормативно-правовими актами Міністерства Фінансів України: резерв сумнівних боргів, резерви майбутніх витрат і платежів, резервний капітал, а також: резерв переоцінки необоротних активів та позабалансові резерви.

Для ретельного розгляду методик формування фінансових резервів та відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку та у звітності, доцільно дотримуватись такої послідовності: розглянути існуючі методики нарахування резервів, порядок документального оформлення руху резервів капіталу та відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку. Дослідження чинних нормативно-правових актів, які регламентують порядок формування та використання резервів, дозволило зробити висновок щодо наявності методик їх створення резервів (табл. 1).

Таблиця 1

Наявність методик створення резервів за діючим законодавством

Вид резерву	Наявність методики розрахунку	Нормативний документ
Резерв сумнівних боргів	+	П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”
Резерви майбутніх витрат і платежів (крім резервів виплат відпусток та гарантійних зобов'язань)	-	П(С)БО 11 “Зобов'язання”
Резервний капітал	+	ст. 87 Господарського кодексу України
Резерв переоцінки основних засобів та нематеріальних активів	+	П(С)БО 7 “Основні засоби”, П(С)БО 8 “Нематеріальні активи”
Позабалансові резерви	-	П(С)БО 11 “Зобов'язання”

Слід зазначити, що П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [4] не містить обмежень щодо формування резерву сумнівних боргів для конкретного виду дебіторської заборгованості, тобто лише під сумнівну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги. Формування резерву сумнівних боргів можна здійснювати також для іншої поточної дебіторської заборгованості, яка вважається сумнівною.

Регламентовані методи створення резерву сумнівних боргів в Україні мають переваги і недоліки, зокрема:

- створення резерву методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості викликає довіру, оскільки ґрунтується на аналізі платоспроможності конкретних дебіторів станом на дату балансу. Однак недоліком цього методу є його трудомісткість, яка вимагає наявності повної і достовірної інформації про фінансовий стан дебітора, що не завжди є можливим;

- створення резерву методом застосування коефіцієнта сумнівності за способом класифікації дебіторської заборгованості досить складне у технічному виконанні, але ґрунтується на фактичних даних підприємства. Однак, коефіцієнт сумнівності визначений за даними попередніх періодів і за заборгованістю інших дебіторів, автоматично поширюється на дебіторську заборгованість звітного періоду;

- створення резерву методом застосування коефіцієнта сумнівності за способом визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході є простим у розрахунках, але цей резерв можна створювати лише по дебіторській заборгованості за товари, роботи, послуги.

Резерви майбутніх витрат і платежів (забезпечення) в сучасних умовах виступають єдиним механізмом нейтралізації комерційних ризиків, які формуються для досягнення оперативно-тактичних цілей підприємства: мінімізації впливу ризикових подій, формування фінансового результату, створення умов розвитку підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Загальновідомим є той факт, що суми створених резервів майбутніх витрат і платежів визнаються витратами, які відрізняються частотою виникнення та періодом нарахування.

П(С)БО 11 «Зобов'язання» [5] регламентує створення п'яти резервів майбутніх витрат і платежів: резерв виплат відпусток, резерв на додаткове пенсійне забезпечення, резерв на виконання гарантійних зобов'язань, резерв на реструктуризацію, резерв на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів.

При розгляді проблеми обліку резервів майбутніх витрат і платежів, слід особливу увагу приділити проблемним питанням методики їх формування, враховуючи галузеві особливості торговельних підприємств до основних резервів майбутніх витрат і платежів, які повинен формувати суб'єкт господарювання відносяться: резерв на оплату відпусток, резерв на оплату преміальних виплат, резерв на гарантійний ремонт та гарантійне обслуговування, резерв на ремонт основних засобів, резерв природного

убутку товарів. Отже, в обліковій політиці торговельного підприємства необхідно передбачати створення вищезазначених резервів, що забезпечить більш повну і достовірну інформацію для користувачів.

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [6] розкрито методику визначення щомісячного нарахування до резерву на оплату відпусток пропорційно сумі нарахованої заробітної плати. Такий порядок розрахунку резерву не може застосовуватись до підприємств, діяльність яких пов'язана із сезонністю робіт і, як наслідок, значними коливаннями заробітної плати. Для таких підприємств, пропонуємо річну заплановану суму витрат на оплату відпусток розділити на 12 місяців і в 1/12 щомісяця його нараховувати.

При формуванні резерву на оплату відпусток доцільно проводити його нарахування за кожною категорією працівників і працівникам окремих структурних підрозділів (для торговельних підприємств характерний поділ працівників на дві категорії: працівники адміністрації та працівники, які займаються збутом, питома вага останніх є значною).

Сучасний стан методики обліку операцій, пов'язаних з формуванням резервів майбутніх витрат і платежів, можна охарактеризувати як незадовільний через недосконалість чинного законодавства України з питань формування резервів, відсутність уніфікованих форм документів для визначення величини резервів, відсутність методів розрахунку деяких видів резервів.

Для відновлення та підтримання в належному стані основних засобів торговельні підприємства проводять ремонтні роботи згідно затвердженого плану та графіку, і, як правило, проводяться в літній період часу, і саме на ці місяці припадають значні обсяги витрат. Тому, з метою рівномірного розподілу витрат на ремонтні роботи, доцільно формувати резерв на поточний ремонт основних засобів.

На торговельних підприємствах в процесі реалізації товарів виникають природні втрати: утруска, усушка, розпил, розсипка тощо. Враховуючи цю особливість та з метою рівномірного розподілу цих втрат виникає необхідність формування резерву природного убутку із здійсненням до нього щомісячних відрахувань. Резерв природних втрат повинен нараховуватись за окремими партіями товарів і відображатись в обліку лише до закінчення реалізації даної партії, якщо резерв природних втрат за якоюсь з партій не був використаний, то він підлягає сторнуванню. Величина річного резерву природних втрат повинна визначатись виходячи із вартості товару, яку підприємство погоджується втратити протягом року, враховуючи термін реалізації партії, а розмір щомісячних нарахувань до резерву природного убутку потрібно визначати пропорційно сумі партій реалізованих товарів.

В сучасних умовах господарювання особливу роль відіграє резервний капітал торговельного підприємства, який формується за рахунок нерозподіленого прибутку та спрямовується на: покриття в майбутньому

непередбачених збитків, втрат; на дивіденди за привілейованими акціями; на відсотки за облігаціями тощо.

Створення резервного капіталу для акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю регламентується Законами України, а усі інші підприємства порядок створення резервного капіталу мають право передбачати у своїх статутах.

Облік кожного виду резервів, які створюють торговельні підприємства повинен здійснюватися за кожним їх видом з виділенням субрахунків другого і третього порядків, що дасть можливість у кожному разі проконтролювати стан цих резервів, порядок їх формування використання та відкоригувати їх залишок на дату складання звітності.

Торговельним підприємствам, які мають за мету зміцнити фінансовий стан, доцільно збільшити відсоток відрахувань до резервного капіталу, про що обов'язково повинно бути зазначено в статуті та в наказі про облікову політику.

Висновки. Таким чином, враховуючи характерні особливості функціонування торговельних підприємств, основними фінансовими резервами для цих підприємств є резервний капітал, резерв сумнівних боргів, резерви майбутніх витрат і платежів, резерв переоцінки необоротних активів. Однак, цим підприємствам доцільно створювати резерв на природні втрати та резерв на поточний ремонт основних засобів, облік яких повинен бути деталізований за кожним видом резерву і кожним об'єктом бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Козлова М. О. Оцінка зобов'язань в бухгалтерському обліку / М. О. Козлова // Вісник ЖДТУ: Економічні науки. – 2003. – №4 (26). – с. 121-13.
2. Терещенко В. С. Бухгалтерський облік забезпечень майбутніх витрат і платежів: теорія та методика : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / В. С. Терещенко. – Київ, 2008. – 20 с.
3. Верига Ю.А. Резервування капіталу: облік, аудит та звітність: монографія / Ю.А. Верига, М.М. Орищенко. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 180 с.
4. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
5. П(С)БО 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України 30.11.1999 № 291. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

Ю. А. Верига

к.э.н., профессор,

Высшее учебное заведение Укоопсоюза

«Полтавский университет экономики и торговли»

ВИДЫ И УЧЕТ ФИНАНСОВЫХ РЕЗЕРВОВ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Эффективное развитие торговых предприятий в современных реалиях требует исследования и корректировки с учетом передового опыта и предполагает активизацию процесса формирования финансовых резервов, выделение, а также предоставление рекомендаций по решению проблем учета финансовых резервов. При этом особое внимание следует уделять совершенствованию технологий учета. Цель: определение проблем в учете финансовых резервов торговых предприятий, разграничение видов резервов и рекомендации по данной проблематике. Методы: анализ и синтез, системного подхода, логико-теоретический, методы сравнения. Результаты необходимым условием решения проблем учета финансовых резервов торговых предприятий является оценка их формирования с учетом действующего законодательства. Выделены составляющие финансовых резервов торговых предприятий и особенности их учета. Выводы: для решения проблем учета финансовых резервов торговых предприятий необходимо четко разграничивать финансовые резервы и оперативно их учитывать с учетом оптимальных управленческих решений.

Ключевые слова: финансовые резервы, торговые предприятия, учет.

Y. A. Veryha

k.e.n., professor,

Vyssheye uchebnoye zavedeniye Ukoopsoyuza

«Poltavskiy universitet ekonomiki i torgovli»

TYPES OF FINANCIAL AND ACCOUNTING PROVISIONS OF TRADING COMPANIES

Abstract. Effective development of trade enterprises in today's realities require research and adjustments, taking into account excellence and activation process involves the formation of financial reserves, isolation, and providing recommendations to address the problems accounting of financial reserves. Special attention should be paid to improving technologies accounting. Objective: identify the problems in accounting financial reserves of trade enterprises, differentiation types of reserves and provide recommendations on this subject. Methods: analysis and synthesis, systematic approach, logical and theoretical methods, comparison. Results: prerequisite for solving the problems of accounting financial reserves of trade enterprises, evaluating its formation in view of the current legislation. Thesis determined financial reserves of trade enterprises and especially their account. Conclusions: to address accounting financial reserves of trade enterprises should clearly distinguish between financial and operational reserves account for them in view of optimal management decisions.

Key words: financial reserves, commercial enterprises, accounting.